

A nyílt tengerek biológiai sokféleségének jövője

A bolygónk felszínének hozzávetőlegesen a felét kitevő, nemzeti joghatóságon kívüli tengeri zónákra (ZAJN) nagyon komoly és folyamatosan erősödő emberi eredetű nyomás nehezedik (halászat, hajózás, valamint az olyan új tevékenységek, mint a mélységi ásványkincs-kitermelés). Ez megkérdőjelezi azt, hogy a jelenlegi kormányzási keretek (Montego Bay Convention) képesek lennének biztosítani a tengerek biológiai sokféleségének megőrzését és fenntartható használatát és fölveti azt, hogy a részes felek 2015. augusztus végéig eldöntsék, tárgyalásokat kezdenek-e annak érdekében, hogy a jelenlegi kereteket egy új nemzetközi egyezményrel váltsák föl? A Montego Bay-i egyezmény (és az ennek alapján megalakított [International Seabed Authority](#)) ugyan nagyon hasznos a maga nemében, de sajnálatos módon nem terjed ki érdemben a környezetvédelemre, amit mindenképpen orvosolni kell.

Az [IDDRI](#) szervezésében és a „fenntartható fejlődés és környezeti ökonómia” szeminárium-sorozat keretében (*séminaire développement durable et économie de l'environnement*) került sor a „nyílt tengeri csapdák” (*Pièges en haute mer*) szemináriumra, ahol az előadók arra keresték a választ, a jelenlegi nemzetközi egyezmények – elsősorban a Montego Bay-konvenció (elfogadva 1982-ben, hatályba lépett 1994-ben) – mellett biztosítható-e a tengeri ökoszisztémák biológiai sokféleségének megőrzése, fenntartható formában történő használata? A kérdés fontosságát érzékelteti, hogy a kérdéses egyezmény egyrészt nem rendelkezett a tengerek genetikai erőforrásainak megőrzéséről, másrészt olyan új emberi tevékenységek jelentek meg a nyílt tengereken, amiket korábban elképzelni sem lehetett – ilyen például a mélytengeri talapatokban rejlő ásványkincsek kitermelése.

A nemzeti joghatóságon kívüli tengeri zónák kormányzásának kérdését immár egy évtizede számos nemzetközi fórum tárgyalta, tárgyalja, többek között az ENSz közgyűlése is. 2011-re elérhető közelségbe került a tengeri jogokkal kapcsolatos ENSz-konvenció (*Convention des Nations unies sur le droit de la mer*) életbe léptetésével kapcsolatos megegyezés és körvonalazódott az a négy fő kérdés is, amire mindenképpen választ kell találni, ezek:

- a tengeri genetikai erőforrások,
- az egyes zónák használatának menedzselése,
- környezeti hatástanulmányok,
- a kapacitások erősítése és a tengeri technológiák transzfere.

A Rio+20 konferencia egyben meghatározta, hogy az ENSz 69. közgyűlésének vége (2015. augusztus) jelenti azt a határidőt, ameddig a tagországoknak el kell dönteniük, tárgyalásokat kezdenek-e annak érdekében, hogy a jelenlegi kereteket egy új nemzetközi egyezményrel váltsák föl? (*Az akkori, politikai értelemben vett kötelező érvényű döntés meghozatalát az USA és Venezuela ellenkezése megghiúsította.*)

Elisabeth Druel hangsúlyozta, míg korábban elsősorban a tengerekbe süllyesztett (főleg radioaktív és vegyi) hulladékok jelentettek komoly veszélyt a tengeri ökoszisztémákra, jelenleg azok egyre nagyobb mértékű kiaknázása és az ezzel összefüggésben növekvő széndioxid-emisszió jelent veszélyt. A Montego Bay-egyezmény megkötése idején az aláírók az akkori tudományos ismeretek alapján úgy vélhették, hogy a nyílt tengeri ökoszisztémákat az emberi tevékenység nem vagy csak alig érinti, napjainkra nyilvánvalóvá vált, hogy ez a helyzet már korántsem áll fent. **Julien Rochette** hozzátette, az elmúlt évtizedekben számos szektorális (halászat, közlekedés, stb.) és regionális egyezmény született, amik igyekeznek egyes részterületeket szabályozni, de ez egyben azt is jelenti, hogy a túl sok szereplő és sokféle joganyag miatt a hatékonyság megkérdőjelezhető, vagy legalábbis nem kielégítő

mértékű, ami fontossá teszi egy egységes és globális, a jelen és a jövő kihívásainak megfelelni képes kormányzás megteremtését. A regionális egyezmények közül mindenképpen ki kell emelni a [Convention de Barcelone](#)-t, ami a Földközi-tenger térségének védelmét tűzte ki célul és rendelkezett egy bioszféra-rezervátum kialakításáról is annak ellenére, hogy a Földközi-tengeren nincsen a szó klasszikus értelmében vett mély nyílt tengeri terület. Hasonló regionális megállapodás kötött az Antarktisz, valamint az Atlanti-óceán és a Csendes-óceán egy-egy adott térségére. Az ezek által létrehozott védett tengeri körzetekkel (*aires marines protégées*) kapcsolatosan az a probléma, hogy jogilag csak az aláírókra nézve jelentenek kötelezettséget, a többi államra nem föltétlenül. Ezzel együtt a regionális megállapodások szerepe nagyon fontos, és remélhetően a már létezőket számos újabb fogja követni.

Elisabeth Druel úgy véli, az említett négy fő kérdés kapcsán a feleknek el kell dönteniük, ezeke milyen föltételekkel hajlandók egy közös egyezés (deal) részeként tárgyalni, valamint a remélt megegyezést követő végrehajtásra egy új szervezetet hoznak létre, vagy kiterjesztik a már létező szervezetek hatáskörét? Ami a genetikai erőforrásokat illeti, az elsőnek megoldandó probléma ezek jogi státusa – úgy kell-e, lehet-e őket kezelni, mint a tengeri ásványkincseket, vagy más keretet kell találni? Tekintetbe kell venni azt is, hogy a fejlődő országoknak egészen mások lehetnek az érdekei, mint a fejlődő országoknak. A védett tengeri övezetek (*aires marines protégées*) esetében arra kell elsősorban a hangsúlyt helyezni, hogy a rájuk vonatkozó egyezményeket lehetőleg harmadik országok is tartsák tiszteletben. A környezeti hatástanulmányoknál azt kell látni, hogy jelenleg nincs ezekkel kapcsolatos globális érvényű szabályozás, továbbá vannak olyan tevékenységek, amikre ilyenek nem is léteznek, így az egyes faktorok kumulált hatása nem mérhető pontosan. A kapacitások erősítése és a tengeri technológiák transzfere az a terület, ahol talán a legnagyobb a törésvonal a fejlett és fejlődő országok között, mivel ez utóbbiaknak nagyon nagy szükségük volna az ezekhez való hozzáférésre, ám lehetőségeik nem teszik lehetővé pl. megvásárlásukat a fejlesztéseket végző országoktól.

Noha az Európai Unió igyekszik New York-ban egységes álláspontot képviselni, nem lehet véka alá az egyes tagországok közötti apró vélemény-különbségeket. Ezzel együtt az EU, valamint Ausztrália és Új-Zéland számos kérdésben azonos platformon áll. A másik nagy csoport a G77, közöttük is vannak olyanok, akik véleménye, álláspontja előreviheti vagy éppen fékezheti a tárgyalásokat, mint pl. Dél-Afrika, Argentína, Kína, vagy akár a méretük miatt kevésbé jelentős, de nagyon komoly szakmai tapasztalatokkal rendelkező szigetországok (Trinidad és Tobago). Speciális az USA szerepe, ami egyes kérdésekben szélsőségesen pozitív, másokban végletesen negatív álláspontot vehet föl. Oroszország nagyon nehéz tárgyaló, mivel a legtöbb kérdésben bármiféle megegyezést érdekeivel ellentétesnek tarthat, míg Kanada és Japán inkább csak a halászatban jelenthetnek „akadályokat”. Ezek alapján egyrészt azt lehet mondani, hogy a tárgyalások során nem lehet egyetlen országot sem a „fémér/fekete” kategóriába besorolni, másrészt vannak olyan „csapdák”, amiket el kell kerülni, ha érdemi előrehaladást szeretnénk elérni. Ezek a következők:

- a tárgyalások megkezdésének megghiúsulása a tíz éves előkészítés ellenére,
- lesz tárgyalás, de a legfontosabb országok, szereplők nélkül,
- lesz tárgyalás, de csak egyik vagy másik kérdésről,
- lesz új megegyezés, de az vagy nem lép hatályba, esetleg kevesen ratifikálják vagy csak a *minima*-tartalommal fog bírni,
- rosszul mérik föl az alkalmazáshoz szükséges föltételeket (pl. nem lesz elegendő pénzügyi forrás a védett zónák kialakításához vagy a regionális szervezetek megerősítéséhez, stb.).

Érdekes kérdést vet föl, miként viselkednek a tárgyalások során a tengerparttal nem rendelkező országok? Tény, hogy a tárgyalásokban kevésbé aktívak, noha nyilvánvaló, hogy közvetlen vagy közvetett formában maguk is részesülhetnek a tengeri erőforrások kiaknázásában, legyen szó biológiai vagy ásványi készletekről. Vannak olyan államok, akik tengerektől való elzártságuk ellenére viszonylag aktív résztvevői a tárgyalásoknak, elsősorban a mélytengeri talapzat ásványkincseinek kiaknázásával kapcsolatosan, de tény, hogy nem ez az általános helyzet, amin mindenképpen változtatni lenne érdemes.

Elisabeth Druel tengerjogi szakirányú végzettségű, korábban az Európai Bizottság Tengeri és Halászati Ügyek Főigazgatóságán dolgozott, szakterülete az illegális halászat volt. Jelenleg az IDDRI biodiverzitás-programjának munkatársa, ahol a nyílt tengerek biológiai sokféleségével kapcsolatos kormányzási kérdésekkel foglalkozik.

Julien Rochette a tengeri és parti zónák kérdéseinek specialistája, az IDDRI kutatója. Legfrissebb publikációi elsősorban a nyílt tengerek biológiai sokféleségével, a Földközi-tenger és az Indiai-óceán nyugati medencéje parti zónáinak integrált menedzselésével, valamint az offshore földgáz- és kőolaj-készletek kiaknázásának kérdéseivel foglalkoznak. Tudományos fokozatát közjogi kérdésekből szerezte, tagja a *commission Mer et Littoral du Comité français de l'UICN*-nek (*Union internationale pour la conservation de la nature*), valamint a környezetvédelmi tárca által indított Liteau-program tudományos tanácsának, valamint oktat több francia egyetemen is (Nantes, La Rochelle, Paris V).

Az **IDDRI** (Institut du développement durable et des relations internationales, *a fenntartható fejlődés és a nemzetközi kapcsolatok kutatóintézete*) párizsi székhelyű kutatóintézet, célja többek között a fenntartható fejlődéssel, ezen belül is elsősorban a klímaváltozással és a biológiai sokféleség erőforrásával kapcsolatos analízisek készítése, vitafórumok, konferenciák szervezése. Munkája során megkülönböztetett figyelmet fordít a fejlődő országokkal való konzultációra, együttműködésre, valamint arra, hogy az akadémiai, a költségvetési, a civil és a vállalati szféra közötti párbeszéd minél eredményesebb legyen. Az IDDRI igyekszik munkáját transzverzális módon strukturálni, mindezt öt fő témakör köré fölépítve, ezek: kormányzás, klíma, biológiai sokféleség, városi környezet és mezőgazdaság. (www.iddri.org)

Somogyi Norbert, Párizs